

19 Νοεμβρίου, 1993

[ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΡΤΕΜΙΔΗΣ, Δ/στές]

ΗΝΩΜΕΝΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΔΙΑΣ ΛΤΔ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ,

Εφεσεϊόντες-Εναγόμενοι,

v.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΑΘΑΝΑΗΛ,

*Εφεσίβλητου-Ενάγοντα.**(Πολιτική Έφεση Αρ. 8389)*

Αποζημιώσεις — Λίβελλος — Πρωτοσέλιδο δημοσίευμα σαν πρώτη είδηση εφημερίδας με κτυπητούς μαύρους χαρακτήρες στον τίτλο και φωτογραφία του εφεσίβλητου, με το οποίο παρουσιαζόταν η παραίτησή του από τις Κυπριακές Αερογραμμές ότι έγινε στα πλαίσια “κάθαρσης” σ’ αυτές λόγω κακοδιαχείρισης — Ο εφεσίβλητος είχε διατελέσει για 5 χρόνια Γενικός Λογιστής της Δημοκρατίας — Ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου υπήρξε ανεπιφύλακτη παραδοχή του λιβέλλου από τους εφεσεϊόντες — Το επιδικασθέν πρωτόδικα ποσό των £7.000 σαν αποζημιώσεις κρίθηκε ορθό από το Εφετείο.

10 Το 1989 ο εφεσίβλητος υπηρετούσε στη θέση του Ανώτερου Βοηθού Εκτελεστικού Διευθυντή των Κυπριακών Αερογραμμών, όπου προηγουμένως ήταν Διευθύνων Σύμβουλος και αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής. Από το 1968 ως το 1982 κατείχε τη θέση του Γενικού Λογιστή της Δημοκρατίας. Τον Απρίλιο 1989 ο εφεσίβλητος υπέβαλε παραίτηση από τις Κυπριακές Αερογραμμές, λίγες μέρες μετά την παραίτηση του τότε Προέδρου των Κυπριακών Αερογραμμών. Σε δημοσίευμα 15 στην εφημερίδα “Σημερινή” της Κυριακής, 23.4.89, οι εφεσεϊόντες παρουσίασαν την παραίτηση του εφεσίβλητου ότι είχε γίνει στα πλαίσια “κάθαρσης” στις Κυπριακές Αερογραμμές, και ότι αποτελούσε ουσιαστικά αναγκαστική παραίτηση λόγω κακοδιαχείρισης στην εκτέλεση των καθηκόντων του. Ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου η τότε δικηγόρος των εφεσεϊόντων πρόεβη σε σαφή και ανεπιφύλακτη παραδοχή του δημοσιεύματος και του ότι αποτελούσε λιβελλογράφημα, δεν παρουσίασε οποιαδήποτε μαρτυρία ενώπιον του Δικαστηρίου, και το 20 μόνο θέμα που συζητήθηκε ήταν το ύψος των αποζημιώσεων. Το πρωτόδικο Δικαστήριο αποτίμησε τις αποζημιώσεις στο ποσό των £7.000. Κατ’ έφεση, οι εφεσεϊόντες ισχυρίστηκαν ότι το ποσό αυτό ήταν έκδη-

λα υπερβολικό. Με αντέφηση, ο εφεσίβλητος ισχυρίστηκε ότι το ποσό ήταν έκδηλα ανεπαρκές και εισηγήθηκε ότι το ύψος των αποζημιώσεων για υποθέσεις λιβέλλου στην Κύπρο θα πρέπει να είναι παρόμοιο με αυτό στην Αγγλία και σε άλλες χώρες, όπου εφαρμόζονται οι ίδιες αρχές του δικαίου σχετικά με τον λιβέλλο. Ενώπιον του Εφετείου, ο δικηγόρος των εφεσειόντων ισχυρίστηκε ότι η παραδοχή για το κακόβουλο του δημοσιεύματος που είχε γίνει από την τότε δικηγόρο των εφεσειόντων ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου είχε γίνει από λάθος ή παρεξήγηση, πράγμα που είχε οδηγήσει σε σύγχυση σχετικά με τα επίδικα θέματα μεταξύ των διαδίκων, η οποία είχε επηρεάσει και την απόφαση του πρωτόδικου Δικαστηρίου. Ο δικηγόρος του εφεσίβλητου εισηγήθηκε στο Εφετείο ότι αυτή η στάση των εφεσειόντων ενώπιον του Εφετείου ισοδυναμούσε με άρση της στάσης τους ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου και καταδείκνυε ότι δεν είχαν μεταμεληθεί για το λιβελλογράφημά τους, πράγμα που δικαιολογούσε την αύξηση των αποζημιώσεων από το Εφετείο.

Αποφασίστηκε ότι:

- (α) Η υπόληψη του πολίτη σαν ανεξάρτητης και αυτοτελούς ανθρώπινης ύπαρξης έχει αποκτήσει σήμερα, και πολύ ορθά, αυξημένη εκτίμηση, ο δε τραυματισμός αυτής της υπόληψης επιφέρει την ανάλογη αποκατάστασή της, και γι' αυτό σωστά το πρωτόδικο Δικαστήριο επιδίκασε αυξημένες αποζημιώσεις ενεργώντας προφανώς κατ' αναλογία με τις περιπτώσεις των αποζημιώσεων για προσωπικές βλάβες. Από την άλλη, αν και ήταν ορθή η εισήγηση ότι δεν μπορούσε να υπάρξει διαφοροποίηση στην αποτίμηση της υπόληψης του Κύπριου πολίτη έναντι αυτής των πολιτών στην Αγγλία ή άλλες χώρες, δεν μπορούσαν να παραγνωρισθούν οι διαφορετικές οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην Κύπρο σε σύγκριση με αυτές άλλων χωρών, και κατά συνέπεια το επιδικασθέν ποσό δεν μπορούσε να θεωρηθεί σαν έκδηλα ανεπαρκές.
- (β) Αν και ήταν ενδιαφέρουσα η εισήγηση του δικηγόρου του εφεσίβλητου ότι δικαιολογείτο αύξηση των αποζημιώσεων από την στάση που οι εφεσειόντες είχαν τηρήσει ενώπιον του Εφετείου, το θέμα θα παρέμενε ανοικτό, διότι δεν είχε γίνει πλήρης επιχειρηματολογία και αναφορά στη νομολογία ενώπιον του Εφετείου.

Η έφεση απορρίφθηκε με έξοδα. Η αντέφηση απορρίφθηκε χωρίς έξοδα.

Έφεση και Αντέφηση.

Έφεση και αντέφηση κατά της απόφασης του Επαρχιακού Δικα-

στηρίου Λευκωσίας (Γ. Νικολάου, Π.Ε.Δ. και Παπαδοπούλου (κα),
Ε.Δ. που δόθηκε στις 31 Ιανουαρίου, 1991 (Αρ. Αγωγής 4147/89) με
την οποία οι ενάγοντες καταδικάστηκαν να πληρώσουν στον ενά-
γοντα το ποσό των £7.000,- σαν αποζημιώσεις για δυσφήμιση για λι-
βελλογράφημα.

5   Ξ. Συλλούρης, για τους εφεσείοντες.

                  Π. Πολυβίου, για τον εφεσίβλητο.

Cur. adv. vult.

10   ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ, Δ.: Την απόφαση του Δικαστηρίου θα δώσει ο
Δικαστής Αρτεμίδης.

                  ΑΡΤΕΜΙΔΗΣ, Δ.: Ο εφεσίβλητος-ενάγων υπήρξε θύμα σοβαρού
δυσφημιστικού δημοσιεύματος της εφημερίδας "Η Σημερινή" στις
23.4.1989, Κυριακή. Το μέγεθος της δυσφήμισης δεν δημιουργείται
μόνο από το περιεχόμενο του λιβελλογραφήματος, αλλά και από το
15   σύνολο των περιστάσεων που το περιβάλλουν, στοιχεία που σύμ-
φωνα με τη νομολογία μετρούν στην αποτίμηση των πληρωτέων
αποζημιώσεων. Το δυσφημιστικό άρθρο αποδίδει στον εφεσίβλητο
εξαναγκασμό παραίτησεως του από τη θέση που κατείχε στις Κυ-
πριακές Αερογραμμές γενικά λόγω κακοδιαχείρισης στην εκτέλεση
20   των καθηκόντων του. Από το γεγονός της οικειοθελούς, στην πραγ-
ματικότητα, παραίτησης του εφεσίβλητου, της οποίας προηγήθηκε
σε σύντομο χρονικό διάστημα αυτή του Προέδρου των Κυπριακών
Αερογραμμών κ. Γαλαταριώτη, του οποίου θεωρεί τον εφεσίβλητο
ως το δεξί του χέρι, παρουσιάζεται η παραίτηση ως να έγινε στα
25   πλαίσιια "κάθαρσης" στις Κυπριακές Αερογραμμές.

                  Ο εφεσίβλητος υπηρετούσε στη θέση Ανώτερου Βοηθού Εκτελε-
στικού Διευθυντή των Κυπριακών Αερογραμμών, όπου προηγου-
μένως ήταν Διευθύνων Σύμβουλος και Αναπληρωτής Γενικός Διευ-
θυντής. Προτού αφυπηρητήσει από την Δημόσια Υπηρεσία κατείχε
30   από το 1968 έως το 1982 τη θέση του Γενικού Λογιστή της Δημο-
κρατίας. Το επίδικο δημοσίευμα εμφανίζεται στην πρώτη σελίδα
της εφημερίδας ως πρώτη είδηση ο δε τίτλος του τυπώθηκε με κτυ-
πητούς μαύρους χαρακτήρες, κάτω από τους οποίους μπήκε και
φωτογραφία του εφεσίβλητου.

35   Η δικηγόρος των εφεσειόντων-εναγομένων με δήλωση της στο
πρωτόδικο Δικαστήριο, πριν την έναρξη της ακροαματικής διαδι-
κασίας, παρεδέχθη τη δημοσίευση του επίδικου άρθρου στην εφημε-
ρίδα, που εκδίδεται από τους εφεσείοντες 1 και διανέμεται από τους

3. Είναι επίσης δεκτό πως “Η Σημερινή” είναι η δεύτερη σε κυκλοφορία εφημερίδα της Κύπρου. Για τον καθορισμό των επιδίκων ζητημάτων γίνεται εκτεταμένη αναφορά στο πρακτικό του Δικαστηρίου. Το μόνο, που στο αρχικό στάδιο της διαδικασίας παρουσιάζεται να αμφισβητείται από τους εφεσεϊόντες, ήταν κατά πόσο ενήργησαν κακόβουλα δημοσιεύοντας το επίδικο άρθρο. Ο χειρισμός όμως που έκαμε το Πλήρες Επαρχιακό Δικαστήριο Λευκωσίας για τη διακρίβωση και διατύπωση των επιδίκων ζητημάτων, ειδικότερα του τελευταίου, ήταν επιμελής και άμεμπτος. Η δικηγόρος των εφεσεϊόντων, πριν από την έναρξη της συζήτησης της υπόθεσης, προέβη σε ανεπιφύλακτη και σαφή παραδοχή πως το δημοσίευμα ήταν κακόβουλο. Γι’ αυτό εξάλλου και δεν προσεκομίσθη οποιαδήποτε μαρτυρία για να αντικρουστεί αυτή που έδωσε ο ίδιος ο εφεσίβλητος και ένας μάρτυρας του. Το Δικαστήριο, αφού άκουσε τις αγορεύσεις των δικηγόρων πάνω στο θέμα των αποζημιώσεων, τις αποτίμησε στο ποσό των £7.000 σε μια εμπειριστατωμένη και δόκιμη γραμμένη απόφαση.

Στην ειδοποίηση εφέσεως ο δικηγόρος των εφεσεϊόντων διατυπώνει 11 λόγους, τους οποίους ανέπτυξε ενώπιον μας, για να μας πείσει πως η απόφαση του πρωτόδικου Δικαστηρίου είναι εσφαλμένη. Οι εννέα από αυτούς άνετα συμπτυκνώνονται σε ένα, ότι δηλαδή το πρωτόδικο Δικαστήριο εξέδωσε την απόφαση του υπό πλήρη σύγχυση αναφορικά με τα επίδικα θέματα στην υπόθεση. Εισηγήθηκε επί του προκειμένου πως η δικηγόρος των εφεσεϊόντων από λάθος ή παρεξήγηση παρεδέχθη πως το δημοσίευμα ήταν κακόβουλο. Προχώρησε μάλιστα να πει, πως οι δικηγόροι των διαδίκων δεν λειτούργησαν στο ίδιο πνεύμα και η αντίληψη τους, αναφορικά με τον καθορισμό των επιδίκων ζητημάτων, ήταν διαφορετική. Αυτή δε η σύγχυση μεταβιβάστηκε στο Δικαστήριο.

Στην ενώπιον μας συζήτηση, υποδείξαμε απλώς στο δικηγόρο των εφεσεϊόντων τις σχετικές αναφορές στο πρακτικό του Δικαστηρίου, όπου με σαφήνεια διατυπώθηκαν οι δηλώσεις της δικηγόρου τους. Επισημάναμε επίσης πως φυσικό αποτέλεσμα αυτών των δηλώσεων ήταν και η μη προσκόμιση οποιασδήποτε μαρτυρίας εκ μέρους τους. Μετά τις πιο πάνω αναντίληχτες υποδείξεις, πολύ ορθά, ο δικηγόρος των εφεσεϊόντων δεν επέμεινε σ’ αυτούς τους λόγους της έφεσης. Η εισήγηση πως η απόφαση του Δικαστηρίου δεν είναι δεόντως αιτιολογημένη, που είναι επίσης λόγος έφεσης, με όλη την εκτίμηση στο δικηγόρο των εφεσεϊόντων, μολονότι δεν τον προώθησε ενώπιον μας, και μόνο η συμπερίληψη του στο εφετήριο είναι ολωσδιόλου άκριτη. Ο τελευταίος, και ουσιαστικός λόγος, που απομένει ενώπιον μας για συζήτηση είναι το ύψος των αποζημιώσεων. Ο δικηγόρος του εφεσίβλητου, με αντέφεση του, εισηγείται

πως η επιδικασθείσα αποζημίωση είναι έκδηλα χαμηλή, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα κριτήρια που προσμετρούν στην αποτίμηση των αποζημιώσεων σε υπόθεση δυσφήμισης.

5 Έχουμε ήδη αναφερθεί στο περιεχόμενο του επίδικου δημοσιεύματος και τις περιστάσεις που δεσπόζουν την εμφάνιση του. Τα μείζονα στοιχεία που αφορούν στην προσωπικότητα του εφεσίβλητου έχουν ήδη εκτεθεί. Ένα σοβαρό επιχείρημα που προβλήθηκε στο

10 πρωτόδικο Δικαστήριο, και επαναλήφθηκε ενώπιον μας από το δικηγόρο του εφεσίβλητου, είναι η αυξητική τάση στην αποτίμηση αποζημιώσεων σε υποθέσεις δυσφήμισης που παρατηρείται σε χώρες, και ιδιαίτερα στην Αγγλία, που έχουν το ίδιο νομικό σύστημα και αντίληψη του δικαίου όπως εμείς. Είτε, χαρακτηριστικά, πως η

15 υπόληψη του Κύπριου πολίτη δεν υπολείπεται αυτής των άλλων χωρών και γι' αυτό δεν πρέπει να υποτιμάται σε σύγκριση με αυτή του Αγγλου ή οποιουδήποτε πολίτη ξένης χώρας. Όταν, επομένως, η υπόληψη πολίτη της χώρας μας σπιλώνεται δικαιούται στο ίδιο ύψος αποζημιώσεων, όταν βέβαια τα στοιχεία που συνθέτουν το λιβελλογράφημα και την προσωπικότητα του θύματος είναι παρόμοια.

20 Κρίνουμε πως η εισήγηση είναι ορθή και βάσιμη, σε ότι αφορά την υπόληψη του Κύπριου πολίτη. Στον υπολογισμό όμως των αποζημιώσεων δεν μπορεί να παραγνωρίζονται οι διαφορετικές οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο μας από αυτές άλλων χωρών. Η Κύπρος είναι μικρή γεωγραφικά και με ελάχιστο

25 πληθυσμό. Η οικονομία μας, μολονότι ανθηρά, δεν παίζει οποιουδήποτε ρόλο στα διεθνή οικονομικά πράγματα. Ο τρόπος ζωής και το οικονομικό κόστος της διαφοροποιείται από άλλες χώρες. Τα Δικαστήρια μας, με νεότερη νομολογία, ανύψωσαν πολύ τις αποζημιώσεις στις περιπτώσεις ανθρώπινης σωματικής βλάβης και πόνου, αφενός μεν για να συνάδουν με τα σημερινά πραγματικά οικονομικά δεδομένα και αφετέρου με την ορθότερη αντίληψη της ανθρώπινης αξίας. Το πρωτόδικο Δικαστήριο, ακολουθώντας προφανώς κατ' αναλογία αυτή την τάση, επεδίκασε στον εφεσίβλητο

30 £7.000, που είναι από τα μεγαλύτερα ποσά που έχουν δοθεί ως αποζημίωση σε υπόθεση δυσφήμισης. Έχουμε τη γνώμη πως πολύ ορθά ενήργησε το Δικαστήριο. Η υπόληψη του πολίτη, ως ανεξάρτητη και αυτοτελής ανθρώπινη ύπαρξη, απέκτησε σήμερα, και πολύ ορθά, αυξημένη εκτίμηση, που διασφαλίζεται και στο γραπτό δικαιο. Τραυματισμός αυτής της υπόληψης επιφέρει την ανάλογη

40 αποκατάσταση της. Νομίζουμε όμως, από την άλλη, πως το επιδικασθέν ποσό δεν είναι έκδηλα χαμηλό για να δικαιολογείται η επέμβαση μας.

Ένα άλλο ενδιαφέρον νομικό σημείο, που ήγειρε ενώπιον μας ο δικηγόρος του εφεσιβλήτου, προκύπτει από τα εξής: Η δικηγόρος των εφεσειόντων, πολύ ορθά στην κρίση μας, όπως αποδεικνύεται από τα αναντίλεκτα γεγονότα, παρεδέχθη ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου όλα τα στοιχεία που συνέθεταν το δυσφημιστικό δημοσίευμα, εκτός του ποσού των αποζημιώσεων, που νόμιμα άφησε να συζητηθεί στο Δικαστήριο. Όμως ο δικηγόρος των εφεσειόντων ενώπιον μας επεχείρησε να αμφισβητήσει τη θέση που υιοθέτησε η δικηγόρος τους στο πρωτόδικο Δικαστήριο, για να υποβάλει προφανώς εδώ πως η δημοσίευση του επίδικου άρθρου δεν ήταν κακόβουλη, και να επιτύχει έτσι μείωση της επιδικασθείσας αποζημιώσεως. Ενόψει αυτού του γεγονότος, ο δικηγόρος του εφεσιβλήτου εισηγήθηκε, βάσει της νομολογιακής αρχής ότι η διαγωγή του εναγόμενου στο χειρισμό της υπόθεσης λαμβάνεται υπόψη μέχρι της εκδικάσεως της, πως η ενώπιον του Εφετείου προσπάθεια του δικηγόρου τους να ανασκευάσει τις παραδοχές που έκαμαν στο πρωτόδικο Δικαστήριο, δείχνει πως δεν έχουν μεταμεληθεί για το δημοσίευμα, το οποίο ουσιαστικά επαναλαμβάνουν στο Δικαστήριο. Επομένως εμείς, ως εφετείο, πρέπει να αυξήσουμε το ποσό των αποζημιώσεων που καθόρισε το πρωτόδικο Δικαστήριο σύμφωνα με τα δεδομένα που είχε ενώπιον του κατά το χρόνο της ακρόασης, και που σήμερα δεν υιοθετούν οι εφεσειόντες, δημιουργώντας έτσι πιο σοβαρές περιστάσεις που περιβάλλουν το επίδικο δημοσίευμα.

Είμαστε της γνώμης πως η εισήγηση είναι εκ πρώτης όψεως ενδιαφέρουσα. Δεν θα αποφασίσουμε όμως το ζήτημα για δύο βασικά λόγους. Ο πρώτος είναι πως ο δικηγόρος των εφεσειόντων δεν είπε ενώπιον μας ότι οι εφεσειόντες εγκαταλείπουν, γιατί δεν συμφωνούν με αυτές, τις δηλώσεις της δικηγόρου τους ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου. Η θέση του ήταν πως τα επίδικα θέματα δεν είχαν διευκρινιστεί με σαφήνεια και γι' αυτό υπήρχε κάποια σύγχυση σε ότι αφορά την παραδοχή τους, πως ενήργησαν δηλαδή κακόβουλα δημοσιεύοντας το επίδικο άρθρο. Εξάλλου, και μετά την παραπομπή στα πρακτικά της υπόθεσης, ο δικηγόρος των εφεσειόντων συμφώνησε με ό,τι καταγράφηκε σ' αυτά. Ο δεύτερος όμως και σοβαρότερος λόγος που αφήνουμε το σημείο ανοικτό, είναι γιατί δεν συζητήθηκε σε βάθος, ούτε και έγινε οποιαδήποτε αναφορά σε νομολογία, προφανώς γιατί δεν παρουσιάστηκαν μέχρι τώρα παρόμοιες περιστάσεις. Οι πιθανές δε γενικές επιπτώσεις, αν υιοθετηθεί η εισήγηση του δικηγόρου του εφεσιβλήτου, δεν μπορούν, με το υλικό που έχουμε τώρα, να προβλεφθούν. Ας δώσουμε ένα παράδειγμα θεωρώντας ως ορθή αυτή την εισήγηση, αλλά με αντίθετο σημείο αναφοράς. Στην περίπτωση που το πρωτόδικο Δικαστήριο επεδικάζει αυξημένες αποζημιώσεις μετά από ένα προκλητικό λίβελλο, όπου δεν έγινε απολογία αλλά ο εναγόμενος επέμεινε

στην ορθότητα του λιβελλογραφήματος του, ενώπιον του Εφετείου αυτός θα μπορεί να αλλάξει στάση, να απολογηθεί δηλαδή και να ανασκευάσει το δημοσίευμα, αναμένοντας μείωση των επιδικασθέντων αποζημιώσεων. Προτιμούμε το ζήτημα να μείνει ανοικτό.

- 5 Για τους λόγους που εκθέτουμε πιο πάνω, η έφεση και η αντέφεση απορρίπτονται. Φρονούμε όμως, λαμβάνοντας υπόψη τη συζήτηση των θεμάτων που έγινε ενώπιον μας, πως τα έξοδα της εφέσεως πρέπει να επιδικασθούν υπέρ του εφεσίβλητου.

10

Η έφεση απορρίπτεται με έξοδα. Η αντέφεση απορρίπτεται χωρίς έξοδα.